SOUČASNÉ SMĚŘOVÁNÍ A NOVÉ VÝZVY VYSOKOŠKOLSKÉ PŘÍPRAVY UČITELŮ MATEŘSKÝCH ŠKOL A PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

THE CURRENT ORIENTATION OF AND NEW CHALLENGES FOR THE HIGHER EDUCATION TRAINING OF PRE-PRIMARY AND PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Barbora Loudová Stralczynská[1], Jana Stará[1], Jana Uhlířová[1], Milena Lipnická[2], Zuzana Lynch[2], Petra Ristić[1]

[1] Katedra preprimární a primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha
[2] Katedra elementárnej a predškolskej pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Abstrakt
Cílem příspěvku je představit výsledky teoretické analýzy klíčových charakteristik vysokoškolského vzdělávání učitelů mateřských škol a prvního stupně základních škol v České republice a Slovenské republice. Příspěvek se především zaměřuje na analýzu cílů, obsahů, struktury, pojetí a vzájemné provázanosti přípravy pedagogů obou stupňů s důrazem na problematiku tranzice mezi preprimárním a primárním vzděláváním.

Klíčová slova: *profesní příprava; učitel mateřské školy, učitel 1. stupně ZŠ, studijní programy, pojetí kurikula*

Abstract
The aim of this paper is to present the results of a theoretical analysis of key characteristics of higher education of pre-primary and primary school teachers in the Czech Republic and the Slovak Republic. The paper mainly focuses on the analysis of the objectives, contents, structure, concepts and interdependence of teacher training, with an emphasis on the issue of transition between pre-primary and primary education.

Keywords: *initial professional studies; pre-primary teacher, primary teacher, study programmes, curriculum conception*

1 ÚVOD

Systém pregraduální přípravy učitelů v MŠ a na 1. stupni ZŠ prošel v posledních 30 letech specifickým vývojem v obou zemích. Dal vzniknout rozdílnému pojetí, strukturám, cílům, obsahům i vzájemnému propojení profesní přípravy pedagogů obou stupňů. Předložený příspěvek charakterizuje současný stav.

2 TEORIE

Vzdělávaní učitelů je dlouhodobě reflektováno přehledovými studiemi Eurydice, OECD, studiemi zahraniční i české vzdělávací politiky a výzkumnými reflexemi (v ČR například Spilková 2015, 2016, Stuchlíkova a Mareš 2011, Syslová, 2017). Studijní programy MŠ i 1. st. ZŠ byly akreditovány téměř na všech pedagogických fakultách v obou zemích. Bylo ukotveno strukturované studium a alternativní cesty ke kvalifikaci. Na rozdíl od jiných zemí EU převažuje akademická orientace studijních plánů a simultánní studijní model. Slovensko odlišně od ČR implementovalo kariérní řád pro učitele všech stupňů, jehož pojetí však přináší mnoho otázek. V současnosti probíhá reakreditace inovující studijní programy v obou zemích. Příprava učitele reflektuje strategický rámec EU 2021-2030 a nové profesní výzvy spojené s proměnou pojetí obou stupňů.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Metodologicky výzkum vychází z přístupů komparativní pedagogiky (Bray, Adamson a Mason, 2007), byl použit Phillipsův (2006) model komparace. Hlavním zdrojem dat pro kvantitativně-kvalitativní obsahovou analýzu (Hsieh, Shannon, 2005; Neuendorf, 2002) byly studijní programy oborů učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň ZŠ na všech univerzitních pracovištích připravujících učitele pro preprimární a primární stupeň vzdělávání v České republice na Slovensku. Sekundárním zdrojem dat byly legislativní, koncepční a kurikulární dokumenty obou zemí, které poskytly informace pro kontextualizaci výstupů analýzy studijních programů. Při analýze byla uplatněna syn-

chronní, funkční a diachronní perspektiva tak, aby bylo naplněno kontextuální ustanovení komparace (Rabušicová, Záleská, 2016).

4 VÝSLEDKY

Současná podoba pojetí studijních programů odráží zaměření předškolního vzdělávání na přípravu pro vstup dítěte na první stupeň (tzv. *pre-primary approach*) (Bennett, 2005). Paralelní pojetí odlišné přípravy pro jednotlivé stupně v ČR vede k nízké propojenosti a nedostatečné kontinuitě. V ČR přetrvává kvalifikační trojkolejnost učitelů MŠ, neprůchodnost kvalifikačních cest učitelů MŠ a 1. st. ZŠ a odlišnost studijních programů z hlediska cílů, pojetí, obsahů a struktury. Naopak na Slovensku se sice zachovala dvojkolejnost přípravy učitelů MŠ, ale vysokoškolské programy sjednocují přípravu pro oba stupně v bakalářském programu a diferencují ji až v programu magisterském.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Transformační proces zahrnul proměnu profesní přípravy pedagogů v preprimárním a primárním vzdělávání. Došlo k diverzifikaci kvalifikačních cest. Zůstaly však zakonzervovány překonané typy vzdělávacích programů (ČR a SR jsou jediné země EU s minimální kvalifikací učitelů MŠ na středoškolské úrovni). Programy nejsou vnitřně integrovány. V porovnání se studijními programy v Německu či Slovinsku, které byly analyzovány v rámci realizovaného výzkumného projektu PROGRES Q17, poskytují nízkou časovou dotaci kurzům zaměřeným na rozvoj kompetencí učitelů pracovat s diverzitou ve školách. Nedostatečný prostor je věnován osobnostnímu rozvoji studentů.

6 LITERATURA

Bennett, J. (2005). Curriculum Issues in national policy-making. *EECERJ*, 13(2), 5–23.

Hsieh, H.-F., & Shannon, S., E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis, Forum: Qualitative Health Research, Vol. 15, No. 9, November 2005, 1277–1288.

Janík, T. et al. (2020*). Curriculum changes in the Visegrad Four: Three decades after the fall of communism: Studies from Hungary, Poland, the Czech and Slovak Republics*. Waxmann.

Kasáčová, B. et al. (2011). *Učiteľ preprimárneho a primárneho vzdelávania: Profesiografia v slovensko-česko-poľskom výskume*. Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Loudová Stralczynská et al. (2022). *Educating Pre-primary and Primary Teachers Today: Quality Initial Professional Studies for Teachers in Six European Union Countries*. Pedagogická fakulta UK.

Mareš, J., & Stuchlíková, I. (2011). Pedagogické fakulty z pohledu Akreditační komise vlády. *Pedagogika*, 64(4), 383–395.

Neuendorf, K. A. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Sage Publications.

Rabušicová, M., & Záleská, M. (2016). Metodologické otázky srovnávací pedagogiky: podněty pro koncipování komparativních studií. *Pedagogická orientace*, 26(3), 346-378.

Spilková, V. (2015). Pojetí kvality učitele v mezinárodní perspektivě. In Dvořák, D. (Eds.), *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Spilková, V. (2016). Přístupy české vzdělávací politiky po roce 1989: Deprofesionalizace učitelství a učitelského vzdělávání? *Pedagogika*, 66(4), 368-385.

Syslová, Z. (2017). *Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi*. Masarykova univerzita.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vychází z výzkumného šetření realizovaného při přípravě monografie *Educating Pre-primary and Primary Teachers Today: Quality Initial Professional Studies for Teachers in Six European Union Countries* (Loudová Stralczynská et al., 2022) v rámci výzkumného projektu *Příprava učitelů a učitelská profese v kontextu vědy a výzkumu* (PROGRES Q17) uskutečněného na PedF UK v letech 2017–2021. Príspevok na konferencii bol podporený z projektu KEGA č. 001UMB-4/2022 s názvom Tvorba podporného materiálu pre skvalitnenie podmienok výchovy a vzdelávania 2-ročných detí v materských školách.